
MELEGH Béla

A pedagógus etikai kódexek ismertsége, elfogadottsága, használhatósága, hatása - kutatás

2015 elején a jogszabályi rendelkezések következtében már látható volt, hogy a Nemzeti Pedagógus Kar (NPK) Etikai Kódexének megalkotását sokáig nem lehet odázní. Személyes indítékok mellett a téma aktualitása adta az ötletet a BME-GTK Műszaki Pedagógia Tanszékén írott szakdolgozatomhoz. E dolgozat kisebbik, de talán nagyobb érdeklődésre számot tartó, kutatási részének szerkesztett változatát adom most közre.

Az etikai kódexek ügyét tavaly még nagy érdektelenség övezte. Reméltem azonban, hogy az NPK Etikai Kódex szöveg(tervezet)ének megjelenése változtat ezen, és a pedagógustársadalom reakciója erre valamilyen formában mérhető lesz. A mérés eszköze egy interneten kitölthető, anonim kérdőív volt, amelyet, bár nem teljes egészében, hanem részben szubjektív szempontok szerint válogatva az adathalmazból (de a kutatás módszertanát figyelmen kívül nem hagyva) ki is értékeltem.

1. A kutatás célja

Miért a kutatás? Mi értelme egy interjúnak vagy kérdőívnek, ha egyes kérdéseire létezik egyértelmű, adekvát válasz (pl. a kódexek legitimitása, érvényessége vitathatatlan)? Azért, mert a jogi normák hatékonysága sem pusztán kényszeren, hanem a polgárok jogkövető akaratán, azaz erkölcsiségén is nyugszik. Ez még fokozottabban igaz a pusztán erkölcsi (és nem jogi) normarendszerekre. Ezek egyszerűen *nem működnek*, ha az emberek nem tudják, nem akarják elfogadni őket. Még a jogalkotás folyamatában is sokszor előfordul, hogy (akár még a parlamenti szavazás előtt, akár már utána) bizonyos jogszabályokat (tervezeteket) vissza kell vonni, mert akkora az ellenállás (pl. üzemanyagár-emelés, internetadó-tervezet). Ez etikai dolgokra még inkább igaz: itt jóval nehezebb bármit erőből átvinni. Ha az emberek nem akarják *működtetni* a kódexeket, erre őket erővel rávenni nem lehet, de legalábbis valószínűleg nem érdemes. Hasznos tehát tájékozódni afelől, hogy a pedagógusok mit gondolnak az etikai kódexekről, hiszen nem csak az az izgalmas, hogy a megalkotóknak van-e igaza, hanem az, hogy ezt az igazat a pedagógustársadalom el tudja-e fogadni. Az általam összeállított kérdőív erre a véleményre volt kíváncsi.

2. A kitöltők köre

A megcélzottak köre a pedagógus diplomával rendelkezők voltak. „Külsőket” tudatosan nem akartam bevonni ebbe a körbe, annak ellenére sem, hogy a stakeholder-elmélet alapján jó az, ha minden érintett¹ hozzászól egy (készülő) kódexhez. Remélem, nem tűnik se túl cinikusnak, se túl szofisztának, ha azzal érvelek, hogy a három legfontosabb érintett csoport (tanár, diák, szülő) közül a szülők tulajdonképpen nem lettek kihagyva: a legtöbb pedagógus egyben szülő

¹ bárki, aki pedagógussal kapcsolatba kerül: elsősorban a diákok, kollégák, szülők; tágabb értelemben azonban az iskola egyéb munkatársai is ide tartoznak: portás, takarító, karbantartó, kertész, konyhai dolgozó, gazdasági vezető, iskolatitkár, iskolaorvos, védőnő, iskolajogász, az iskola rendőre, iskolapszichológus, mentálhigiénés szakember, laboráns, iskolalelkész, a szakiskolák egyéb speciális alkalmazottai (pl. hangszerészek/hangolók a zeneiskolákban) és még sokáig lehetne folytatni e sort.

is. A diákok pedig a köznevelésben nagyrészt kiskorúak, értük (erkölcsi és jogi értelemben egyaránt) szintén a szüleik felelnek. Az élethosszig tartó tanulás folyamatában egyébként a tanárok (mint e sorok írója is), ha nem is a közoktatásban, de gyakorlatilag állandóan diákok is (erre a hétvévenkénti kötelező pedagógus-továbbképzésről szóló rendelet kötelezi is őket). A szakmai etikai kódexek megalkotásánál legtöbbször a jogalkotó (aki kötelezővé teszi a létrehozást) is annak tudatában bízta a szakmai kamarára a megírást, hogy az adott szakma képviselői a képzésük átlagot meghaladó igényessége, illetve a szakma komoly erkölcsi hagyományai következtében képesek a többi csoport fejével (is) gondolkodni, illetve az ő érdekeiket (is) képviselni.

A nem aktív pedagógusok megkérdezése ugyanakkor indokoltnak tűnt: mind a nyugdíjasok, mind a diplomával rendelkezők (de soha, vagy már nem tanítók) láttak már iskolát belülről², teljesen vagy valamiképp „szakmabeliek”. Természetesen ők a kérdőívnek csak a kevésbé konkrét, utolsó négy/öt kérdését tudták kitölteni.

Ezen kizárások kivételével azonban a kérdőív megcélozta a teljes magyarországi közoktatásban dolgozó pedagógustársadalmat: (tudomásom szerint) legalább negyven intézménybe jutott el országszerte³, amelyek között szerepelnek óvodák, általános iskolák, középiskolák és gyógypedagógiai intézmények is, állami, egyházi és egyéb fenntartóval. A középiskolák között vannak szakiskolák, szakközépiskolák, illetve négy-, és hatosztályos gimnáziumok is.⁴

3. A kutatás formája

A kutatás formája kérdőív, azon belül internetes felületen kitölthető kérdőív volt. Azért választottam ezt a formát, mert viszonylag rövid idő (két hetet terveztem adatgyűjtésre) alatt szerettem volna egy többé-kevésbé reprezentatív mintát gyűjteni. Ez más kutatási módszerrel nem lett volna lehetséges, pontosabban annyi időt és energiát emésztett volna fel, amely nem állt rendelkezésre. A kérdőív mellett szólt továbbá az anonimitás egyszerű biztosítása (enélkül jóval kisebb lett volna a kitöltési kedv és a reprezentativitás is). A kérdőív forma mellett szólt az is, hogy ilyenre volt már példa a Független Pedagógus Fórum részéről 1994 októberében, illetve a 2000-2001-es tanév folyamán. Mind a kérdőívek, mind a hozzájuk kapcsolódó elemzések (Pecsenye Éva írásai) megjelentek nyomtatásban, hozzáférhetőek voltak.⁵ Az első kérdőív kérdéseit nem használtam fel, de a második kérdőív négy kérdését (kisebb változtatásokkal) beépítettem a saját kérdőívembe. Ez azzal az előnnyel is jár, hogy a kapott eredmények – megfelelő módon értékelve – összevethetőek.

A kérdőív először papíron készült el, szakemberekkel történt többszöri egyeztetés után nyerte el végleges formáját. Ezután a Google kérdőív-szolgáltatását felhasználva készült el az

² Ha máshol nem, legalább a kötelező tanítási gyakorlatokon.

³ Ez úton is köszönöm konzulensem, Dr. Benedek István, jelenlegi igazgatóm, Horváth Bálint és minden kollégám segítségét, akik segítettek a kérdőív terjesztésében és kitöltésében.

⁴ Hogy a kérdőív ne csak anonim legyen, hanem annak is érezzék, nem kérdezett rá a kitöltő intézményére (annak nevére, csak a fenntartó „típusára”). Így az intézmények száma abból kalkulálható, hogy hány helyre lett kiküldve, illetve továbbítva; ezt árnyalja a kitöltők száma, a válaszok beérkezési sorrendje (a kiküldés időpontja illetve az időpecsét viszonya).

⁵ Első kérdőív: Hoffmann Rózsa (szerk.): *Pedagógus-etika – kódex és kommentár*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. p.44.

Második kérdőív: Hoffmann Rózsa (szerk.): *Szakmai etikai kódex pedagógusoknak*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003. pp.65-71.

interneten kitölthető változat. A kérdőívet 2015. szeptember 14-én lehetett először kitölteni, és 2015. szeptember 29-én zártam le. 16 nap alatt 155 pedagógus töltötte ki.

4. A kérdőív tartalma

A kérdőív 14 kérdésből állt. A 14 kérdés 3 fő csoportra osztható. Az első négy kérdés a pedagógus státusára vonatkozik. A későbbi elemzés (eredeti szándéka szerint is) pusztán az aktív/inaktív állapot, illetve az intézmény fenntartója alapján kívánta a későbbi adatokat differenciálni, de érdekes adalékot, plusz információkat adhat a kitöltőkről az, hogy teljes állásban dolgoznak-e vagy sem, illetve, hogy milyen a besorolásuk (ez részben a munkatapasztalatról/életkorról, részben a jövedelemről adhat információt), ezért ez is belekerült a kérdőívbe.

A második kérdéscsoport a pedagógusra (saját magára) vonatkozó etikai kódexről kérdezi a válaszadót, ez 4 (illetve az elsőre adott igenlő válasz esetén 5) kérdést tartalmaz. A nem aktív pedagógusok ezt a kérdéscsoportot nem válaszolhatták meg, hiszen nem vonatkozik rájuk semmilyen kódex.

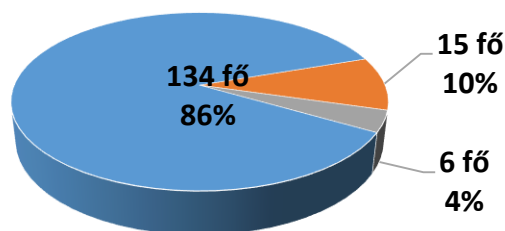
A harmadik kérdéscsoport ugyancsak 4 (az utolsóra adott pozitív válaszok esetén 5) kérdést tartalmaz, és általában kérdezett rá az etikai problémák számára, egy bármilyen etikai szükségességére, hatékonyságára, hatására.

5. A kérdőívre érkezett válaszok elemzése

5.1. A kérdőív kitöltői

1. Kérem, jelölje be az Önre vonatkozó négyzetet!

- Jelenleg is pedagógus munkakörben foglalkoztatnak.
- Nyugdíjas pedagógus vagyok.
- Pedagógus végzettségem van, de jelenleg nem ilyen munkakörben dolgozom.

- Jelenleg is pedagógus munkakörben foglalkoztatottak
- Pedagógus végzettségűek, de jelenleg nem ilyen munkakörben dolgozók
- Nyugdíjas pedagógusok

A kérdőívet 155 pedagógus töltötte ki, 134 aktív (jelenleg is dolgozó) és 21 inaktív (nyugdíjas, illetve diplomával rendelkező, de jelenleg nem dolgozó). Ez megközelíti a magyarországi aktív

pedagóguslétszám 1%-ét.⁶ Megfigyelhető a nyugdíjasok alulreprezentáltsága, ennek oka lehet pl. az internethasználat idegen volta.

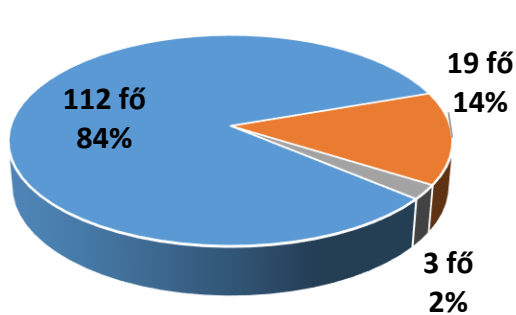
Az aktív státusú kitöltők között differenciáltam munkaidő, illetve fizetési osztály alapján:

2. Kérem, jelölje be az Önre vonatkozó négyzetet!

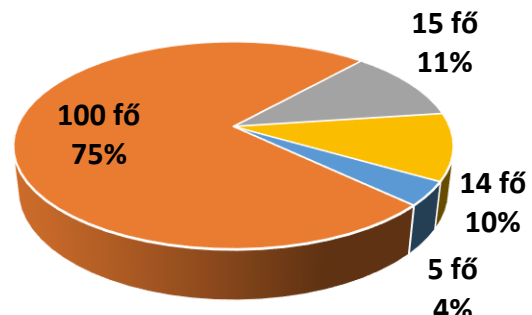
- Teljes állású vagyok.
- Részmunkaidős vagyok.
- Óraadó vagyok.

3. Kérem, jelölje be az Önre vonatkozó négyzetet! Jelenlegi besorolásom...

- gyakornok.
- Ped I.
- Ped II.
- Mesterpedagógus/kutatótanár.

- Teljes állású pedagógusok
- Részmunkaidős pedagógusok
- Óraadó pedagógusok

- gyakornokok
- Ped. I.-ben lévők
- Ped. II.-ben lévők
- mestertanárok / kutatótanárok

⁶ A 2014/15-ös tanévben Magyarországon 153000 pedagógus dolgozott. Forrás:

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1415.pdf>

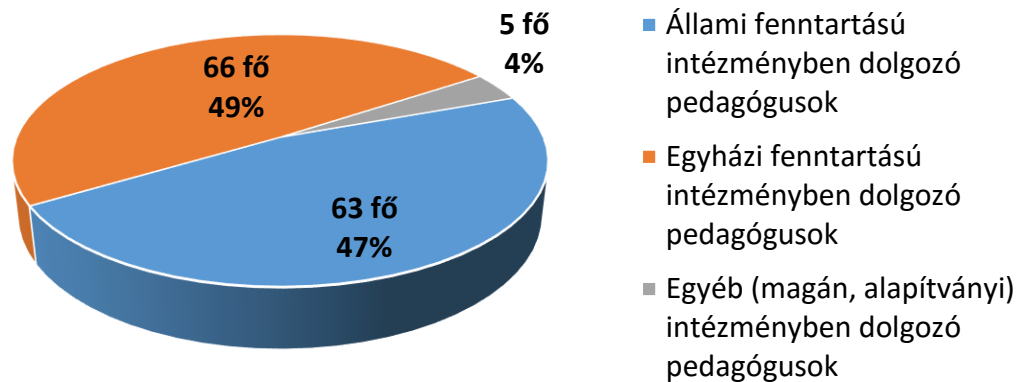
utolsó letöltés: 2015. szeptember 30.

Sajnos, az nem derül ki a statisztikából, hogy a munkaviszonyban lévő, de nem tanító kismamák (a kérdőív szempontjából *inaktív*) benne vannak-e a KSH létszámban, vagy sem.

A kitöltők fenntartója alapján is érdemes volt differenciálni.

4. Kérem, jelölje be az Önre vonatkozó négyzetet!

- Állami fenntartású intézményben dolgozom (KLIK, gyakorlóiskola, önkormányzati óvoda stb.).
- Egyházi fenntartású intézményben dolgozom.
- Egyéb (magán/alapítványi) fenntartású intézményben dolgozom.

A felső két diagram eredménye valószínűleg durván nem tér el az országos átlagtól (bár mind a Ped. II.-ben lévők, mind a mesterpedagógusok egy kicsit felülreprezentáltak). Az egyházi, illetve egyéb nem állami intézményekben dolgozó pedagógusok túlsúlya viszont az egésze vonatkozóan nyilvánvalóan komolyan torzított eredményt ad majd. Ezért érdemes lesz külön, eszerint differenciálva megnézni a kapott eredményeket.

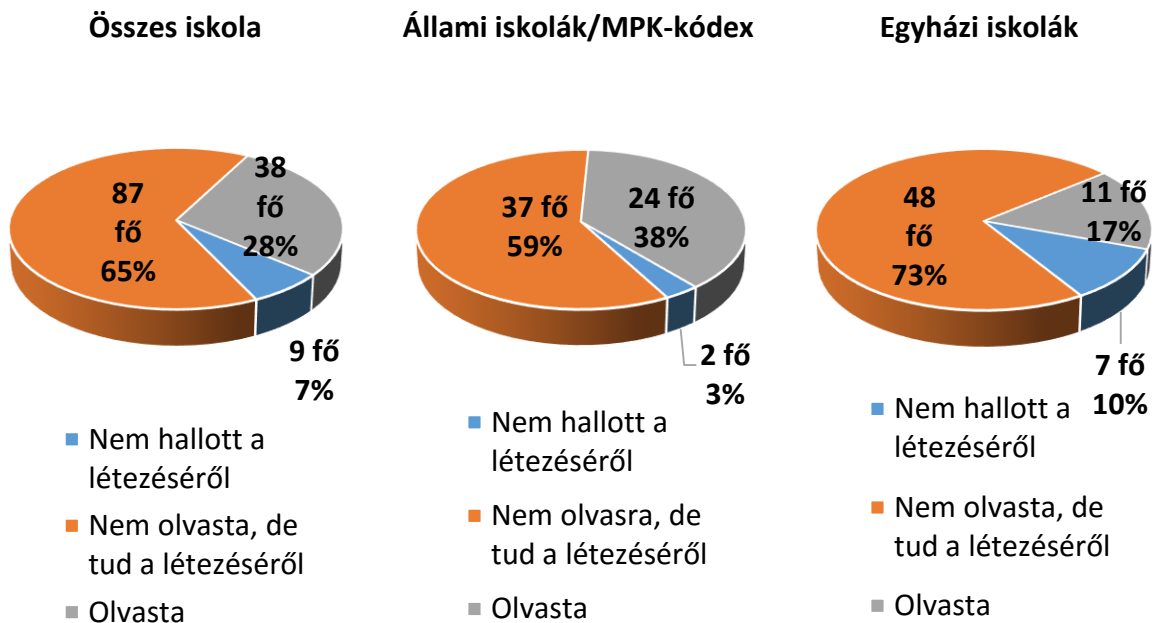
5.2. Az adott aktív pedagógust érintő etikai kódexre, kódextervezetre vonatkozó kérdéscsoport eredményei

5.2.1. Az első kérdés a kódex ismertségére vonatkozott.

5. A rám vonatkozó pedagógus etikai kódexet (szövegtervezetet vagy már elfogadott szöveget)...
- olvastam.
 - nem olvastam, de tudok arról, hogy létezik.
 - nem hallottam, hogy ilyen létezne

Itt meg kell jegyezni, hogy a kódexek mindegyike nyilvános, az internetről (is) könnyen elérhető, hozzáférhető. Bár a kérdés gondosan úgy lett feltéve, hogy a „rám vonatkozó” szövegrész dőlt betűvel lett szedve, sajnos nem biztos, hogy az egyházi iskolák pedagógusai ezt jól értelmezték (illetve nem biztos, hogy tudják, hogy melyik vonatkozik rájuk. Ez az eredményt torzíthatja. Az állami iskolák pedagógusainál ez a veszély nem áll fenn.

A válaszok:

Szépen látszik az eredményekből, hogy a vonatkozó kódex ismertsége az állami intézmények esetében nagyobb. Itt alig van olyan, aki ne hallott volna arról, hogy van ilyen, és a kódexet elolvasók száma és aránya is nagyobb, mint az egyházi intézmények esetében. Ez talán betudható annak, hogy a NPK-kódextervezet viszonylag friss és kötelező érvényű, míg az egyházi kódexek a két legnagyobb fenntartó esetében közel két évtizedesek, és (egyelőre) nem kötelezőek. Legfontosabb megállapításnak ugyanakkor az látszik, hogy összességében kevesen olvasták a kódexeket: a pedagógusok kicsit több, mint negyede találkozott csak a szövegével, a háromnegyede nem. Ezt az eredményt, bár csak óvatosan szabad összevetni a 2000-2001-es kutatás eredményével, hiszen a minta csak tizede amazénak, mégis érdemes melléteni: akkor 11% volt azok aránya, akik nem is hallottak ilyenről, 52% hallott róla és 37% alkalmazta, vagyis a kódex, mint műfaj, az állami beavatkozás következtében összességében ismertebbé vált.

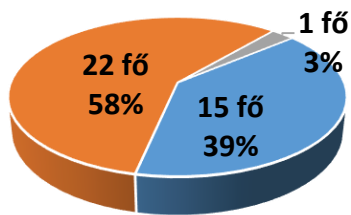
5.2.2. A második kérdés az etikai kódexet elolvasók ezen dokumentummal kapcsolatos aktivitására kérdezett rá.

6. Amennyiben az „olvastam”-ot választottam az előző kérdés esetén: A rám vonatkozó pedagógus etikai kódex...

- megalkotásában részt vettem.
- megalkotásában nem vettem részt, de véleményezni szándékozom.
- et nem szándékozom / nincs időm véleményezni.

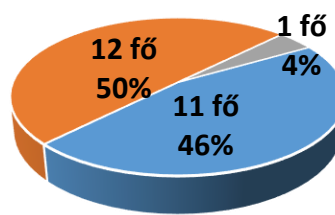
Itt kisebb a minta, de azért tendencia így is leolvasható.

Minden elolvasó pedagógus

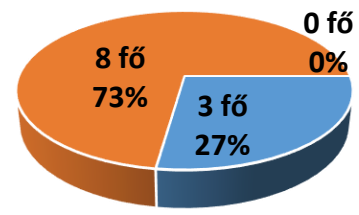
- nem szándékozik, vagy nincs ideje véleményezni
- véleményezni szándékozik
- a megalkotásában vett részt

Állami iskolai pedagógus

- nem szándékozik, vagy nincs ideje véleményezni
- véleményezni szándékozik
- a megalkotásában vett részt

Egyházi iskolai pedagógus

- nem szándékozik, vagy nincs ideje véleményezni
- véleményezni szándékozik
- a megalkotásában vett részt

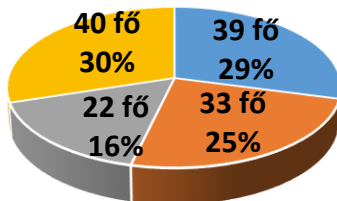
Ezekből az adatokból az látszik, hogy akik olvasták a szövegeket, azok jobbra bele is szeretnének szólni az alakulásába. Aki eleve aktívabb (mert érdekelte, volt ideje stb.), az szeretne hatni rá (még aktívabb lenni). Árnyalja a helyzetet, hogy erre az egyházi iskolák kódexeinek esetében egyelőre nincs lehetőség. Itt két dolog lehetséges: egyrészt az, hogy a pedagógusok nem tudják, melyik kódex vonatkozik rájuk; másfelől nem tudják, hogy ezek egyelőre nem véleményezhetők. Érdekes, hogy akadt egy olyan kitöltő is, aki részt vett a NPK kódexének kialakításában.

5.2.3. A harmadik kérdés azt firtatta, hogy mennyire érzik segítségnek, illetve tehernek a kódexeket a pedagógusok.

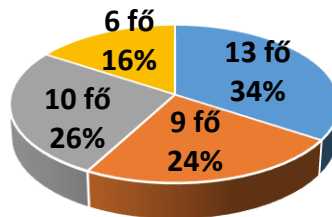
7. Úgy érzem, hogy a *rám* vonatkozó pedagógus etikai kódex...

- plusz terhet rak rám.
- nem oszt, nem szoroz, hogy van.
- segítséget nyújt(hat).
- nem tudom eldönteni, hogy a fentiek közül melyik igaz rám

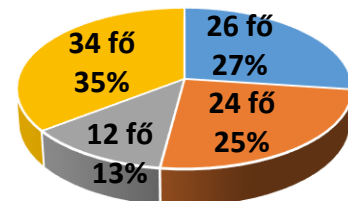
Megtehettem volna, hogy csak a kódexeket valóban elolvasók köréből veszem a mintát, de mivel én a kódexekkel kapcsolatos közhangulatot is szerettem volna mérni, inkább a teljes aktív kört kérdeztem meg, utána differenciáltam.

A teljes aktív körben

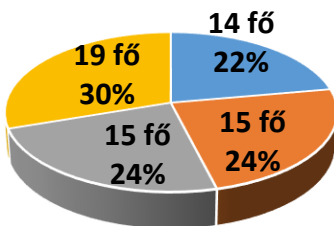
- segítséget nyújt(hat)
- nem oszt, nem szoroz
- plusz teher
- nem tudja eldönteni

Akik elolvasták

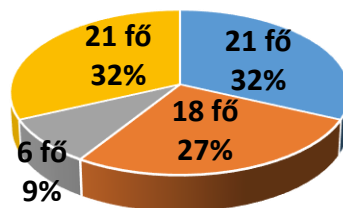
- segítséget nyújthat
- nem oszt, nem szoroz
- plusz teher
- nem tudja eldönteni

Akik nem olvasták el

- segítséget nyújthat
- nem oszt, nem szoroz
- plusz teher
- nem tudja eldönteni

Állami iskolákban

- segítséget nyújthat
- nem oszt, nem szoroz
- plusz teher
- nem tudja eldönteni

Egyházi iskolákban

- segítséget nyújthat
- nem oszt, nem szoroz
- plusz teher
- nem tudja eldönteni

A diagramokból az látszik, hogy a pedagógusok nagy része leginkább bizonytalan, de mégis inkább segítségnek érzi a kódexeket, mint tehernek. Ugyanakkor elég sokan bizonytalanok és szkeptikusok is. Érdekességek:

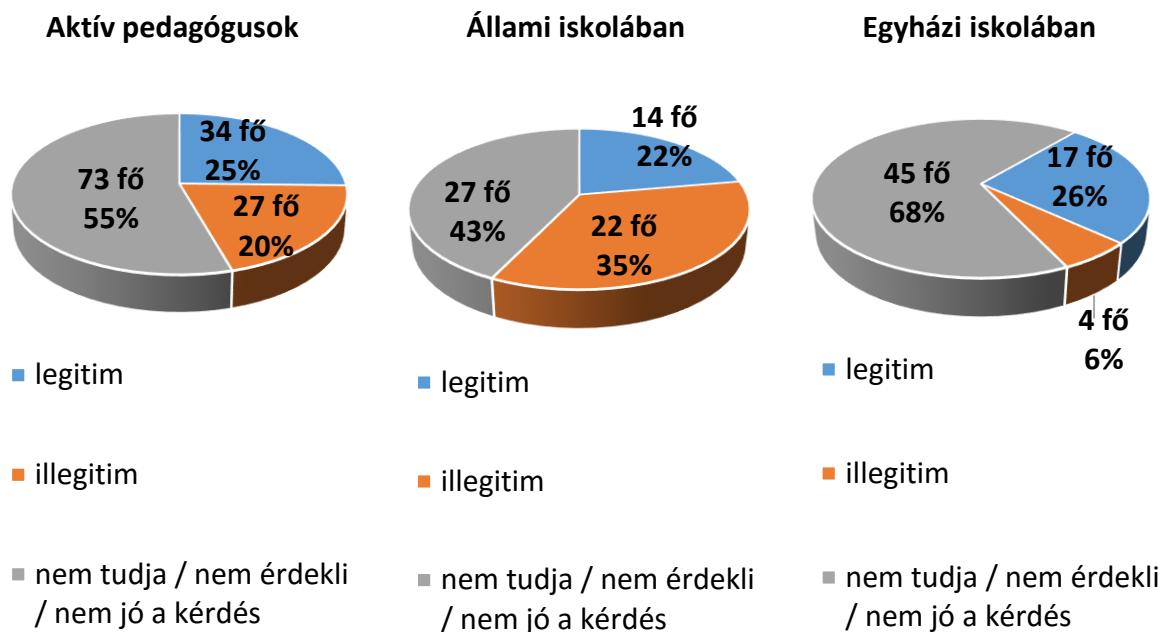
- akik olvasták, azoknál a dönteni nem tudók aránya kisebb, de nem a szkeptikusok kapnak ebből, hanem szinte egyenlő arányban a tehernek ill. segítségnek érzők (a szkeptikusok aránya ugyanannyi, mint a teljes körben)
- a kódexet nem olvasók körében meglepően kevesen válaszoltak úgy, hogy nem tudnak dönteni. A kétharmaduk úgy is mer véleményt formálni, hogy nem olvasta el a dokumentumot.
- az egyházi iskolákban tanítók optimistábbak: náluk a kódexet plusz tehernek csak kevesen érzik.

5.2.4. A negyedik, a kódexek legitimitására vonatkozó kérdés ismét a hangulatot, a pedagógusok érzéseit próbálta megmérni.

8. Úgy érzem, hogy a rám vonatkozó pedagógus etikai kódex...

- illegitim.
- legitim.
- nem tudom eldönteni / nem érdekel / nem jó a kérdés

Az nyilvánvaló, hogy nagyjából az összes kódex legitim a szó jogi értelmében. Itt arra voltam kíváncsi, hogy jogosnak érzik-e a pedagógusok ezeket. A megszólítottak köre itt a teljes aktív állomány volt, hiszen a kódexek legitim volta úgysem függ attól, hogy elolvassák-e őket.

Megnyugtatónak mondható, hogy a pedagógusok nagy része, mivel nem tudja megítélni a legitimitást, józan észére hallgatva nem nyilatkozik a kérdésben. Ugyanakkor érdekes különbségeknek lehetünk tanúi, ha a két jobb oldali diagramra tekintünk.

- az állami iskolában viszonylag magas a NPK kódexének elutasítása, többen tartják illegitimnek, mint legitimnek. Ez nyilvánvalóan egy érzelmi szembenállás a kódexszel, ennek számos jelét észleljük nyílt levelek, kommentek és egyéb hangulatkeltések formájában is.
- az egyházi iskolák pedagógusai ugyanakkor nemigen kérdőjelezik meg kódexeik legitimitását. Ez azért lehet, mert – mivel egyelőre a kódexek nem kötelezőek rájuk nézve – sokkal kisebb az érzelmi szembenállás, józanabban a „nem tudom / nem érdekel / rossz a kérdés” opciót választják (és talán lojálisabbak is a fenntartóhoz).

Muszáj megjegyezni, hogy ezen a ponton az összesített diagram valószínűleg torz, az egyházi iskolák felülreprezentáltsága miatt. Valószínű, hogy országos szinten a kódexet többen utasítják el, mint ahányan támogatják.

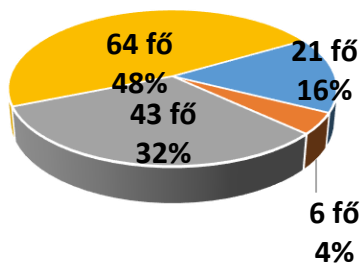
5.2.5. A következő kérdés az etikai kódexek részletességéről kérdezte a pedagógusokat.

9. Szeretném, ha a rám vonatkozó etikai kódex...

- még gyakorlatiasabb és részletesebb lenne (mert például szerintem rászorulnak a pedagógusok a segítségre).
- úgy maradna, ahogy van.
- sokkal kevésbé legyen részletes (mert például sérti a tanszabadságot / kontraproduktív).
- nem ismerem/nem érdekel

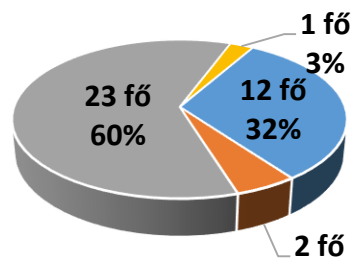
Ez a kérdés az előző kettőt kombinálja és ellenőrzi is az eredményt. Nyilván akkor lehet nyilatkozni a részletességéről, ha olvastuk, de a részletességnek van köze az esetleges elutasításhoz is.

Összes aktív pedagógus

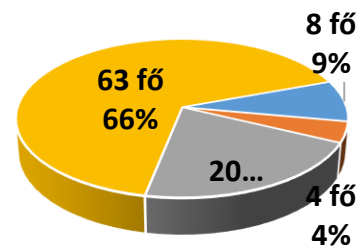
- legyen részletesebb és gyakorlatiasabb
- maradjon úgy, ahogy van
- kevésbé legyen részletes

Akik olvasták a kódexüket

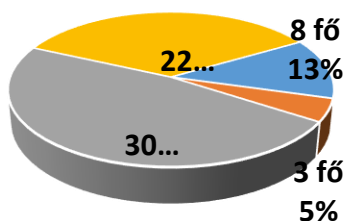
- legyen részletesebb és gyakorlatiasabb
- maradjon úgy, ahogy van
- kevésbé legyen részletes
- nem ismerem / nem érdekel

Akik nem olvasták el

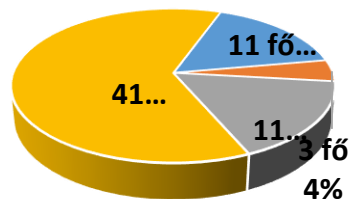
- legyen részletesebb és gyakorlatiasabb
- maradjon úgy, ahogy van
- kevésbé legyen részletes
- nem ismerem / nem érdekel

Állami iskolákban

- legyen részletesebb és gyakorlatiasabb
- maradjon úgy, ahogy van
- kevésbé legyen részletes

Egyházi iskolákban

- legyen részletesebb és gyakorlatiasabb
- maradjon úgy, ahogy van
- kevésbé legyen részletes

Fő megállapításként megjegyezhető, hogy a pedagógustársadalom jóval kevésbé részletes kódexet kíván, illetve minden meglévőt megváltoztatna (pro és kontra, mert azok aránya igen kicsi, akiknek jó minden kódex úgy, ahogy van). Érdekességek:

- a leginkább az állami fenntartású iskolák tanárai szeretnék kevésbé részletes kódexet, illetve mindazok, akik ténylegesen is olvasták azt.
- a kódexet el nem olvasók egyharmada gátlás nélkül nyilatkozik annak részletességéről (ez egyesek szerint már önmagában jelzi, hogy nagy szükség van etikai kódexre)
- az egyházi iskolák kódexei, attól eltekintve, hogy meglehetősen ismeretlenek, kiegyensúlyozottnak tekinthetők részletesség szempontjából: ugyanannyian szeretnék, ha részletesebb lenne, mint ahányan nem.
- az állami intézmények pedagógusai azonban azt szeretnék, ha a NPK kódexe jóval kevésbé lenne részletes. Mivel minden ide vonatkozó szakirodalom szerint egy kevésbé részletes kódex kevésbé használható (ld. üzleti etikai kódexek), így ebben egyértelműen érzelmi elutasítást kell látnunk. Nem melleleg az egyházi kódexek részletesebbek, mint az NPK kódexe, mégis nagyobb az elfogadottságuk. (Bár ez összefügghet a nem kötelező érvényükkel is).

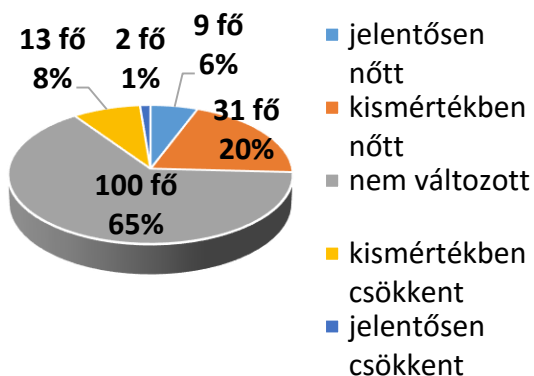
5.3. Az általánosabb, minden kitöltő által megválasztott etikai témákat érintő kérdéssor eredménye

5.3.1. A pedagógusok körében előforduló etikai problémák, vétségek számának alakulása az elmúlt 5 évben a válaszadó szerint

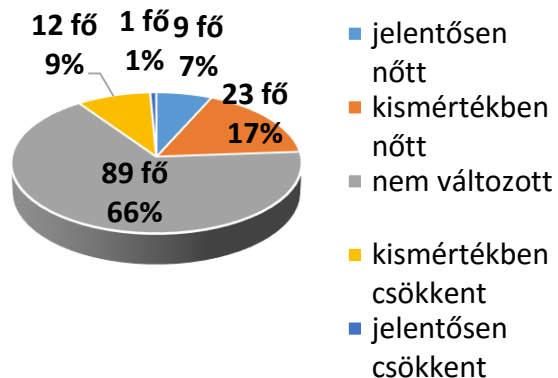
10. Véleményem (=lelkiismeretem, erkölcsi érzésem) szerint az utóbbi 5 évben a pedagógusok körében az etikai problémák, vétségek száma...

- jelentősen nőtt.
- kismértékben nőtt.
- nem változott.
- kismértékben csökkent.
- jelentősen csökkent.

Az összes pedagógus körében

Az aktív pedagógusok körében

Legfőbb tanulságnak az látszik, hogy a pedagógusok nem gondolják, hogy az elmúlt öt évben drasztikusan megnövekedett volna az etikai problémák száma. A két diagram szinte azonos

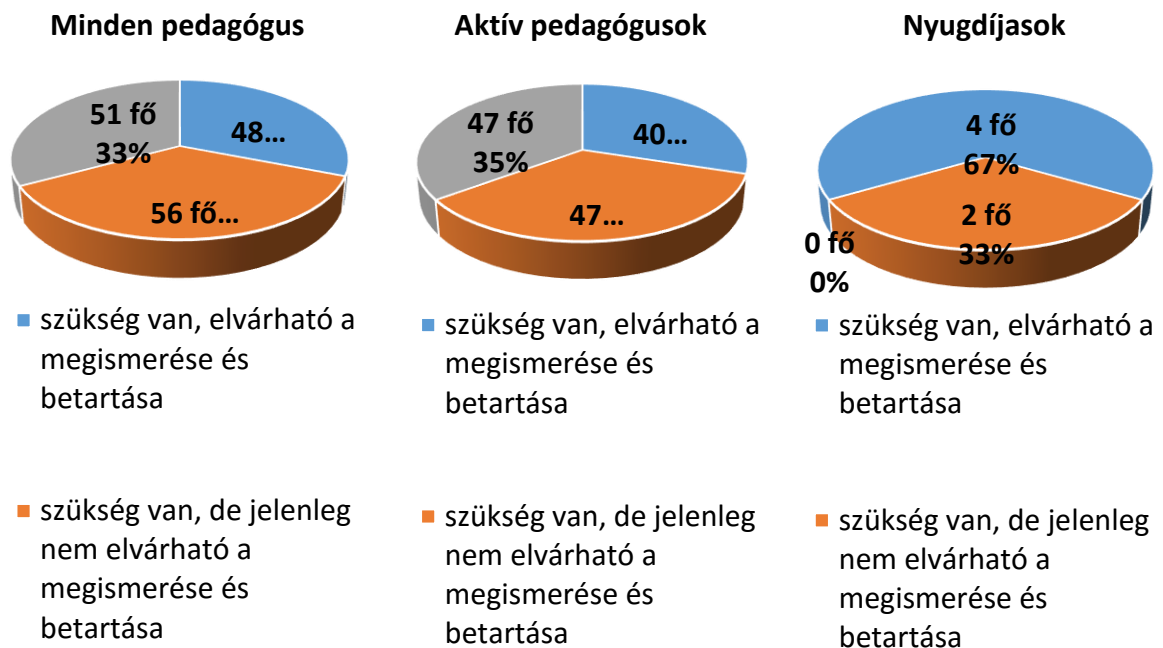
arányokat tartalmaz, összességében azért kismértékű növekedés tapasztalható. A 2000-2001-es felmérés ennek az ellenkezőjét mutatta: ott kismértékű csökkenést diagnosztizáltak (mind a pedagógus, mint a szülő válaszadók körében), amit az FPF kódex jótékony hatásának tulajdonítottak.

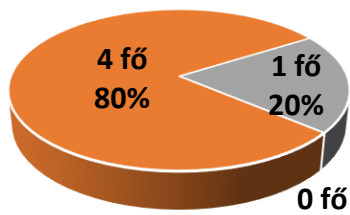
5.3.2. A pedagógus etikai kódex szükségessége és aktualitása

11. Pedagógus etikai kódexre...

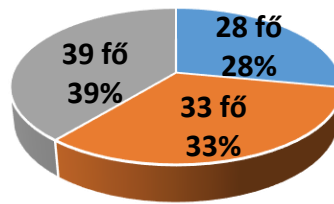
- nagy szükség van, elvárható a megismerése és betartása.
- szükség van, de a jelenlegi terhelés és elvárások mellett nem elvárható a megismerése és betartása.

nincs szükség, bőven elegendő a jogszabályi háttérnek, a munkahely kötelező dokumentumainak (SzMSz, Ped.Program stb.) és a munkaköri leírásnak való megfelelés.

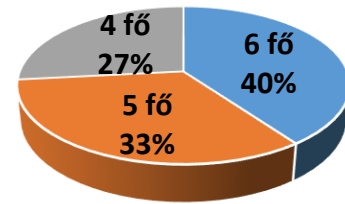

Gyakornokok

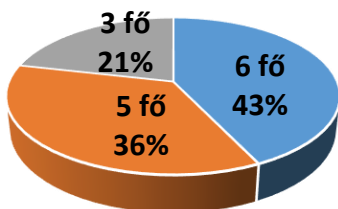
- szükség van, elvárható a megismerése és betartása
- szükség van, de jelenleg nem elvárható a megismerése és betartása
- nincs rá szükség

Ped. I.

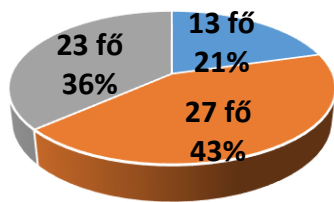
- szükség van, elvárható a megismerése és betartása
- szükség van, de jelenleg nem elvárható a megismerése és betartása
- nincs rá szükség

Ped. II.

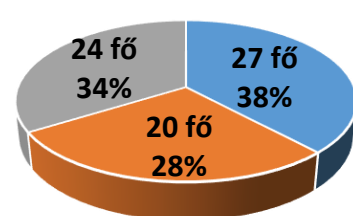
- szükség van, elvárható a megismerése és betartása
- szükség van, de jelenleg nem elvárható a megismerése és betartása
- nincs rá szükség

Mester/kutatópedagógus

- szükség van, elvárható a megismerése és betartása
- szükség van, de jelenleg nem elvárható a megismerése és betartása
- nincs rá szükség

Állami intézmények

- szükség van, elvárható a megismerése és betartása
- szükség van, de jelenleg nem elvárható a megismerése és betartása
- nincs rá szükség

Egyéb intézmények

- szükség van, elvárható a megismerése és betartása
- szükség van, de jelenleg nem elvárható a megismerése és betartása
- nincs rá szükség

Érdekes, hogy az első három diagram minden csoportjának körülbelül egyharmada gondolja azt, hogy a kódex ügye jelenleg nem aktuális, túl sok a terhelés és nagyok az elvárások, ezek mellett nem elvárható a kódexszel való ismerkedés és annak betartása sem. Ezen múlik a kódex ügye: abban ugyanis kétharmad egyetért, hogy kell kódex, de abban is egyetért egy

részben másik kétharmad, hogy *most* nem kell kódex. Ezt a véleményt valószínűleg érdemes fontolóra venni, hiszen alapvetően nem kódexellenes a pedagógustársadalom, csak rendkívül túlterheltnek érzi magát. Érdekesség, hogy a nyugdíjasok teljesen kódexpártiak. Ennek sok oka lehet: egyrészt a „bezzeg az én időmben” szindróma; másrészt az, hogy ők időhiányban nem szenvednek; harmadrészt az, hogy a „bezzeg az én időmben” szindróma részben akár megalapozott is lehet.

A közbülső négy diagram a fizetési osztályok, illetve az életpálya szakaszai alapján bontja az eredményt. Itt az figyelhető meg, hogy a kódexet jónak és aktuálisnak is gondolók aránya az életkorral, illetve a magasabb fokozattal egyre nő.

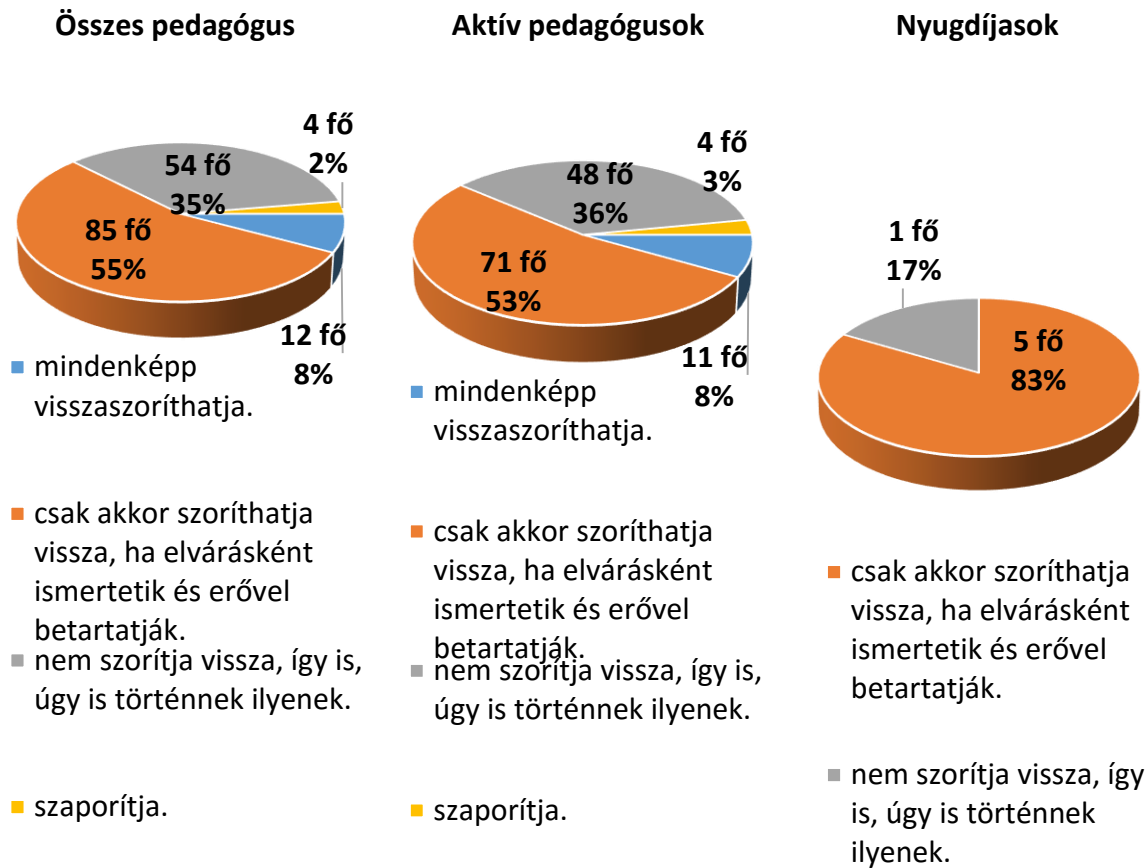
Az utolsó két diagram, az állami/egyéb-bontás pedig azt erősíti meg, amit feljebb is többször láttunk: az elutasítók aránya nagyjából azonos, de az állami iskolákban sokkal nagyobb a kódexet most aktuálisnak nem érzők száma. Ezért az állami iskolákban uralkodó rosszabb hangulatot kell felelőssé tennünk.

5.3.3. A következő kérdés a kódex potenciájával kapcsolatos véleményt vizsgálta.

12. Véleményem szerint az etikai kódex a jogi úton nem szankcionálható (etikai) vétségeket...

- mindenképp visszaszoríthatja.
- csak akkor szoríthatja vissza, ha az igazgató/fenntartó folyamatosan elvárásként ismerteti és erővel betartatja.
- nem szorítja vissza, így is, úgy is történnek ilyenek.
- szaporítja.

Az etikai kódex a jogi úton nem szankcionálható vétségeket...

A kódexírás hőskorában még elhangzottak olyan vélemények, hogy a kódex megléte már önmagában fegyelmez.⁷ Ez mára már biztosan nem igaz: a kódexet önmagában hatékonynak gondolók aránya 8%, vagyis a pedagógusok 92%-a a holt szöveget nem tekinti fegyelmező erőnek. Ez megerősíti az üzleti etikai kódexek esetében közismert tételt, miszerint egy kódex etikai program, illetve egyéb etikai intézmények nélkül nem lehet hatékony (vö. nyugdíjas diagram). Ezen valószínűleg nem változtat az sem, hogy etikai bizottságokról ugyan beszél a kódex, de az etikai vétségekhez komoly, visszatartó erejű szankció nem kapcsolódik.

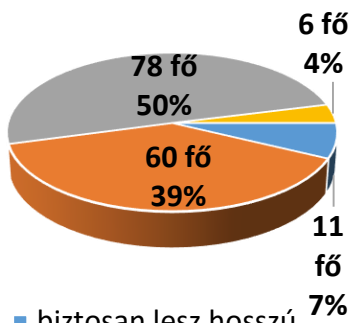
5.3.4. A következő két kérdés a kódex jövőbeli hatására vonatkozott.

Az első ezek közül arra volt kíváncsi, lesz-e egyáltalán ilyen.

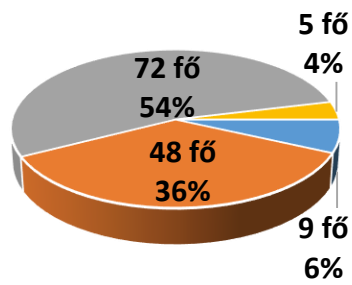
13. Véleményem szerint az etikai kódexnek országos szinten...

- biztosan lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg nem lesz hosszú távú hatása.
- biztosan nem lesz hosszú távú hatása.

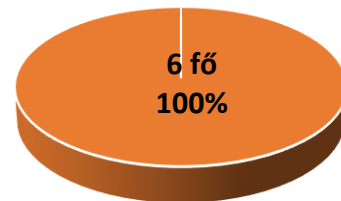
⁷ Hoffmann Rózsa (szerk.): *Pedagógus-ethika. Kódex és kommentár*. NT, Budapest, 1996. p.51.

Összes pedagógus

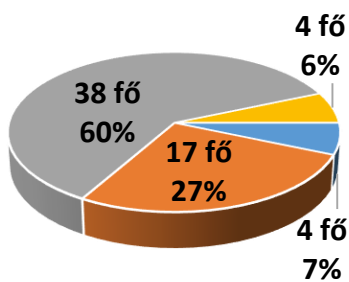
- biztosan lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg nem lesz hosszú távú hatása.
- biztosan nem lesz hosszú távú hatása.

Aktív pedagógusok

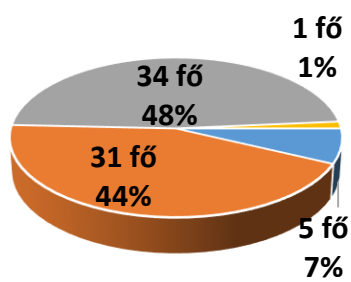
- biztosan lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg nem lesz hosszú távú hatása.
- biztosan nem lesz hosszú távú hatása.

Nyugdíjasok

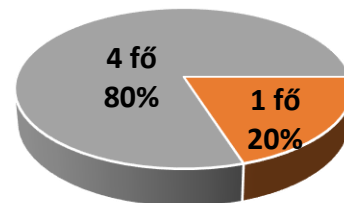
- biztosan lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg nem lesz hosszú távú hatása.
- biztosan nem lesz hosszú távú hatása.

Állami iskolában

- biztosan lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg nem lesz hosszú távú hatása.
- biztosan nem lesz hosszú távú hatása.

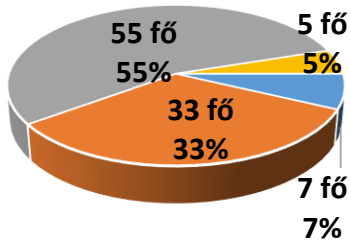
Egyházi iskolában

- biztosan lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg nem lesz hosszú távú hatása.
- biztosan nem lesz hosszú távú hatása.

Gyakornokok

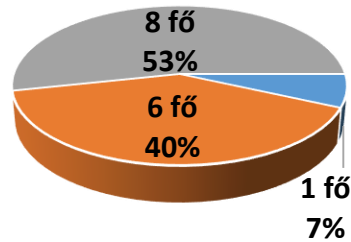
- biztosan lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg nem lesz hosszú távú hatása.
- biztosan nem lesz hosszú távú hatása.

Ped. I.-ben lévők

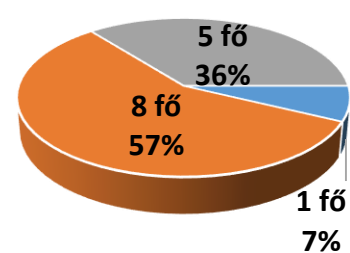
- biztosan lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg nem lesz hosszú távú hatása.
- biztosan nem lesz hosszú távú hatása.

Ped. II.-ben lévők

- biztosan lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg nem lesz hosszú távú hatása.
- biztosan nem lesz hosszú távú hatása.

Mesterpedagógusok

- biztosan lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg lesz hosszú távú hatása.
- valószínűleg nem lesz hosszú távú hatása.
- biztosan nem lesz hosszú távú hatása.

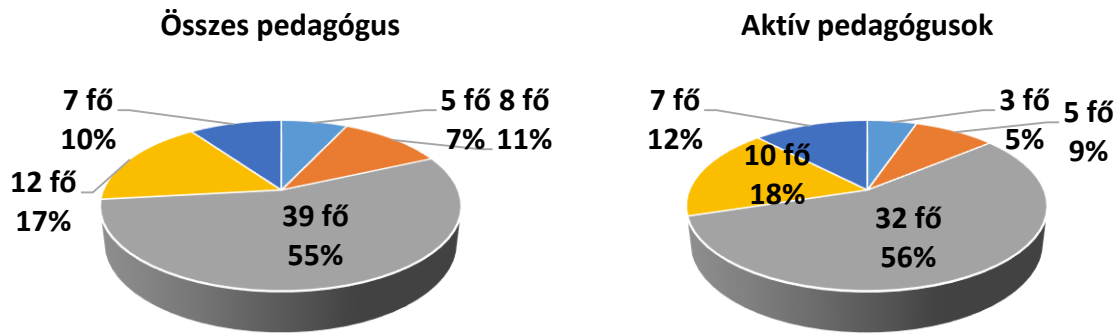
Mind az összes pedagógus körére, mind az aktívak körére tekintve az látszik, hogy inkább úgy gondolják a pedagógusok, hogy a kódexnek nem lesz hosszú távú hatása. Az állami iskolában ez kétharmad, az egyéb iskolákban szinte pontosan a fele. Ez itt megint hangulati elemnek tűnik (ami nem tetszik, az nem lesz a jövőben). A szélsőségeket viszonylag kevesen választották (8-13%), és itt is megfigyelhető, hogy a pedagógus életpályán előre haladva (korban is!) egyre csökken a „nem lesz hatása” vélemények száma.

5.3.5. Az utolsó kérdés magára a hatásra kérdezett rá

(azok körében, akik a *biztosan lesz*, illetve a *valószínűleg lesz* opciót választották az előző kérdésnél). A négy előre megadott panelválasz mellett itt volt elhelyezve a kérdőív egyetlen nyílt kérdése, ahová személyes, röviden megfogalmazott véleményt lehetett beírni.

14. Amennyiben az előbbinél a „lesz”-t választotta, akkor: Véleményem szerint az etikai kódexnek hosszú távon mérhető hatása legfőképp

- a minőségi munka terén lesz.
- a pedagógiai klíma kellemesebbé válása lesz.
- a viselkedéskultúra fejlődése lesz.
- nem tudom eldönteni, milyen téren lesz hatása.
- egyéb:

- a minőségi munka terén lesz.
- a pedagógiai klíma kellemesebbé válása lesz.
- a viselkedéskultúra fejlődése lesz.
- nem tudom eldönteni, milyen téren lesz hatása.
- egyéb

Az arányok nagyjából ugyanazok mindkét diagramon, a legtöbben a viselkedéskultúra javulását várják, a többire kevés voks esik. Az „egyéb” azonban érdekes. Két okból is nagyobb jelentőséget tulajdonítok neki, mint amennyit az arány alapján kellene. Először is, itt hallathatja a pedagógus a saját hangját először és utoljára a kérdőívben. Másodsor, bár ezzel csak heten éltek, ők az egész kérdőív legaktívabb kitöltői. Ők azok, akik a megjelölt 5 percnél szinte biztosan több időt töltöttek el a kitöltéssel. Az ő véleményüket teljes egészében idézem:

Véleményem szerint az etikai kódexnek hosszú távon mérhető hatása legfőképp....

- a pedagógus rossz közérzetének növelésében lesz (egyházi iskola, Ped. I., olvasta)
- a pedagógusok további intenzívebb kiegészését elősegítő (állami iskola, Ped. I., olvasta)
- a tudatosság minden téren, szemben a megszokással. (egyházi iskola, Ped. I., olvasta)
- még nagyobb káosz lesz (állami iskola, Ped. I., olvasta)
- még elkeseredettebbek lesznek a pedagógusok (állami iskola, Ped.II., nem is hallott a kódexről)
- negatív: plusz terheket ró a pedagógusokra (állami iskola, mesterpedagógus, nem olvasta)
- Egyelőre sok probléma van a jelenlegi megfogalmazással, mert az íróasztal mögött ülők fogalmazták meg, nem pedig iskolában dolgozók. Amúgy lehetne hasznos is. Ezen kívül nagyon örülnék, ha az állampolgárok megfogalmazhatnának egy etikai kódexet a politikusok számára is és folyamatosan számonkérhetnék rajtuk. Az lenne az igazi fejlődés!!! :-)

A hat negatív és egy pozitív kommentár aránya önmagában elgondolkodtató, a tartalma pedig nagyrészt az eddigieket támasztja alá.

Befejezés, összefoglalás

Az a feltevés, hogy a szövegtervezet megjelenése kizökkenti a pedagógus-társadalmat az érdektelenségből, beigazolódott – ezt a kutatás kiértékelése szépen megmutatja. A kérdőív, szakmai szempontok mellett, érzelmi reakciókat is mért. Ez azért volt fontos, mert etikus viselkedés nem lehet kényszer következménye, hanem szabad akaratból kell, hogy történjék. Ezt viszont jelentősen befolyásolják az érzelmek – ezekből tudható meg, hogy *akarják-e* a pedagógusok működtetni az etikai intézményeiket. A válasz nem lett egyszerű igen van nem – az biztos, hogy józan, letisztult, egyöntetű, egységes álláspont, főleg a kódex(ek) mellé állás nem volt mérhető. Legfontosabb, egy mondatban összefoglalható tanulságként az azonban kiderült, hogy bár a pedagógusok nagyrészt nem kódex-ellenesek, *most* nem érzik aktuálisnak a kódex bevezetését.